

Надія КУЛЬЧИЦЬКА

*кандидат економічних наук, доцент, Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу THEU, Тернопіль, Україна, nadinekulch@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7847-2620*

Людмила ДЕРМАНСЬКА

*кандидат економічних наук, Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу THEU, Тернопіль, Україна, d_ludmyla@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6741-0771*

Тетяна ЯКОВЕЦЬ

*кандидат економічних наук, доцент, Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу THEU, Тернопіль, Україна, tanyayacovets@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3746-4821*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.

Вступ. Сучасні виклики євроінтеграційних процесів вимагають проведення глибоких реформ у напрямку вирішення проблем загальнодержавного та територіального економічного зростання. Децентралізація є одним із аспектів підвищення рівня фінансового забезпечення та стабільності територіальних громад з урахуванням їх особливих факторів.

Мета – оцінити ефективність реформи децентралізації на державному рівні та її вплив на фінансові потоки бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні.

Методи. Для реалізації поставленої мети у статті використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи: індукція, дедукція, теоретичне узагальнення, діалектичний, статистичний аналіз, порівняння, графічний, SWOT-аналіз.

Результати. Розглянуто основні тенденції здійснення децентралізації влади. Досліджено основні показники, які визначають реальний стан формування об'єднаних територіальних громад в Україні. Визначено перспективи створення територіальних громад з урахуванням позитивних і негативних факторів для розкриття сильних та слабких сторін з метою виявлення можливостей і загроз їх розвитку на регіональному рівні за допомогою SWOT-аналізу. Запропоновано шляхи удосконалення регіональної політики для забезпечення завершення процесу децентралізації.

Перспективи. Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що загальна картина діяльності ОТГ в Україні є позитивною. Проте в процесі створення об'єднаної територіальної громади необхідно враховувати чіткі критерії (чисельність населення, максимально допустимі обсяги видатків) для ефективного їх функціонування в перспективі. Відповідно до результатів дослідження визначено низку головних проблем, що виника-

ють перед новосформованими ОТГ, і запропоновано шляхи їх вирішення. Подальша деталізація сформує основні напрями і перспективи майбутніх досліджень.

Ключові слова: бюджет, регіональна політика, фінансова спроможність, дотаційність бюджетів, SWOT-аналіз.

Табл.: 5, рис.: 4, бібл.: 15.

Надежда КУЛЬЧИЦКАЯ

кандидат экономических наук, доцент, Чортковский учебно-научный институт предпринимательства и бизнеса ТНЭУ, Тернополь, Украина

Людмила ДЕРМАНСКАЯ

кандидат экономических наук, доцент, Чортковский учебно-научный институт предпринимательства и бизнеса ТНЭУ, Тернополь, Украина

Татьяна ЯКОВЕЦ

кандидат экономических наук, доцент, Чортковский учебно-научный институт предпринимательства и бизнеса ТНЭУ, Тернополь, Украина

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТО В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Введение. Современные вызовы евроинтеграционных процессов требуют проведения глубоких реформ в направлении решения проблем общегосударственного и территориального экономического роста. Децентрализация выступает одним из аспектов повышения уровня финансового обеспечения и стабильности территориальных общин с учетом их особых факторов.

Цель – проанализировать эффективность проведения реформы децентрализации на государственном уровне и оценить ее влияние на финансовые потоки бюджетов объединенных территориальных общин в Украине.

Методы. Для реализации поставленной цели в статье использовались общенаучные и специальные методы: индукция, дедукция, теоретического обобщения, диалектический метод, статистический анализ, сравнение, графический метод, SWOT анализ.

Результаты. Рассмотрены основные тенденции осуществления процесса децентрализации власти. Исследованы основные показатели на основе фактических данных, которые определяют реальное состояние формирования объединенных территориальных общин, в том числе и Тернопольской области за 2015–2018 годы. Осуществлен анализ показателей выполнения бюджета в разрезе объединенных территориальных общин Чортковского района. Определены перспективы создания территориальных общин с учетом положительных и отрицательных факторов для раскрытия сильных и слабых сторон с целью выявления возможностей и угроз их развитию на региональном уровне с помощью SWOT-анализа. Предложены пути совершенствования региональной политики для обеспечения завершения процесса децентрализации.

Перспективы. Проведенный анализ позволяет утверждать, что общие итоги деятельности объединенных территориальных общин Украины являются положительными. Однако в процессе создания объединенной территориальной общины необходимо учитывать четкие критерии (численность населения, максимально допустимые объемы расходов) для эффективного их функционирования в перспективе. В резуль-

тате исследования определены главные проблемы, возникающие перед вновь сформированными объединенными территориальными общинами, и предложены пути их решения. Дальнейшая детализация сформирует основные направления и перспективы будущих исследований.

Ключевые слова: бюджет, региональная политика, финансовая состоятельность, дотационность бюджетов, SWOT-анализ.

Nadiia KULCHYTSKA

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business of TNEU, Ternopil, Ukraine, nadinekulch@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-7847-2620

Liudmyla DERMANSKA

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business of TNEU, Ternopil, Ukraine, d_liudmyla@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6741-0771

Tetiana YAKOVETS

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business of TNEU, Ternopil, Ukraine, tanyayacovets@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3746-4821

THE EVALUATION OF FINANCIAL ACTIVITIES OF THE UTC IN CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Introduction. Modern challenges of European integration processes require deep reforms towards solving problems of national and territorial economic growth. Decentralization is one aspect of raising the level of financial security and stability of territorial communities, taking into account their particular factors.

Purpose. The main objective of the study is to analyze the effectiveness of the process of decentralization with the use of factual data to confirm the relevance of the reform at the state level and assess its impact on the financial flows of the budgets of the united territorial communities in Ukraine and Ternopil region, in particular.

Results. The main tendencies of the process of decentralization of power are considered. The main indicators on the basis of the actual data, which determine the real state of formation of the united territorial communities, in particular, Ternopil region for 2015-2018 years, are investigated. The analysis of indicators of budget execution in the context of the united territorial communities of the Chortkiv district is carried out. The prospects of creating territorial communities with the consideration of positive and negative factors for disclosing strengths and weaknesses in order to identify opportunities and threats to their development and regional level with the help of PESTLE and SWOT analysis are determined. The ways of improving regional policy are proposed to ensure the completion of the decentralization process.

Conclusions. In general, the analysis allows us to state that the overall picture of the united territorial community activity in Ukraine is positive. However, in the process of creating a united territorial community, clear criteria (population size, maximum allowable expenditure volumes) need to be taken into account for their effective functioning in the long run. Based on the results of the study, a number of major problems were encountered before the newly formed united

territorial communities, and ways to resolve them were suggested. Their further elaboration will form the main directions and prospects for future research. It is appropriate to conduct PESTLE and SWOT analysis prior to the creation of united territorial communities, which will make it possible to identify the negative sides and the opportunity to outline the positive prospects of community activity.

Keywords: budget, regional policy, financial capacity, subsidy budgets, SWOT-analysis.

JEL Classification: R11, R58.

Постановка проблеми. Децентралізація є одним зі шляхів підвищення рівня фінансового забезпечення та стабільності громад в умовах сучасних викликів євроінтеграційних процесів і проведення глибоких реформ в Україні. Крім того, регіональна політика орієнтована на розвиток місцевого самоврядування, на активні територіальні громади, найбільше узгоджується зі світовим досвідом державного регулювання розвитку територій і відповідає сучасним запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні результати наукових пошуків, спрямовані на дослідження процесу децентралізації влади, позитивних аспектів проведення реформи, практики формування доходів місцевих бюджетів, висвітлені у працях таких вчених, як: В. Бодров, О. Бондаренко [3]; Є. Волковський, І. Глуха, М. Деркач [2]; С. Дяченко, Г. Котіна, І. Луніна [1]; Т. Сало [4]; М. Степура [5].

Особливістю нашого дослідження є здійснення детального аналізу нових викликів процесу децентралізації, впливу позитивних і негативних факторів на подальше створення об'єднаних територіальних громад та формування їх фінансового забезпечення.

Метою статті є оцінка ефективності реформи децентралізації на державному рівні та визначення її впливу на фінансові потоки бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демократичний розвиток країни може бути забезпечений за допомогою встановлення взаємозв'язку і чіткого розподілу повноважень між органами державної влади та місцевим самоврядуванням в процесі децентралізації влади. Децентралізація – процес передачі повноважень і бюджетних надходжень від державних органів влади до органів місцевого самоврядування.

Розрізняють три види децентралізації:

- фінансову, що окреслює межу, до якої повноваження з підвищення доходів та видатків є децентралізованими;
- адміністративну, яка стосується державних службовців і може впливати на їх територіальне перебування та підзвітність;
- політичну, яка належить до рівня фактичної влади й політичної підзвітності, що передані з центру [6, с. 317–318].

Усі три види децентралізації перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, адже за відсутності політичної й адміністративної децентралізації фінансова децентралізація, ймовірно, не принесе бажаного ефекту на практиці.

Ефективний соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць об'єктивно обмежується рівнем їх забезпечення фінансовими ресурсами, основу якого складають доходи місцевих бюджетів. У цьому контексті процес фінансової децентралізації набуває особливого значення, оскільки реформи у бюджетній сфері покликані створити економічні стиму-

ли для органів місцевого самоврядування щодо розвитку своїх територій, розширення власної податкової бази й ефективного використання бюджетних коштів.

Відповідно до Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”, основними пріоритетами визначені децентралізація та реформа державного управління, що орієнтовані на відхід від централізованої моделі управління державою, побудову ефективної системи територіальної організації влади, реалізацію принципів субсидіарності, повсюдності й фінансової самодостатності місцевого самоврядування [7].

Успішне впровадження децентралізації та її позитивний вплив на розвиток регіонів можливі за належного економічного обґрунтування при впровадженні оптимального порядку формування місцевих бюджетів і прийнятті необхідних нормативно-правових актів. Зазначені завдання можна вирішити лише за умови реалізації моделі зв'язку децентралізації й економічного зростання на основі розрахунків із використанням фактичних даних для підтвердження актуальності реформ на державному рівні.

Головним завданням процесу децентралізації на нинішньому етапі має бути чітке розмежування сфер діяльності, функцій та відповідальності між різними рівнями влади.

Це дає змогу отримати інструментарій для вирішення конфліктів, а також є одним із методів досягнення ефективності діяльності держави. Незважаючи на те, що з 2015 р. почали реалізовувати процес децентралізації, відбулося суттєве зменшення частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, що відображає посилення фіскального перерозподілу коштів через державний бюджет (табл. 1).

Динаміка коефіцієнта бюджетної централізації за останні роки від 0,82 у 2015 р. до 0,78 у 2018 р. свідчить про те, що реалізація реформи децентралізації має бути націлена на збільшення частки доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України.

Одним із етапів реформування адміністративно-територіального устрою є формування об'єднаних територіальних громад у межах процесу децентралізації. Станом на 01.01.2017 р. в Україні було зареєстровано 366 ОТГ, а вже в грудні 2018 р. їх налічувалося 806 [9] (рис. 1).

Але, як показує досвід, не всі органи місцевого самоврядування (ОМС) готові до таких змін, що призводить до дисбалансу новосформованих ОТГ в напрямку їх формування на сільських територіях.

Таблиця 1

Динаміка доходів бюджету України у 2011–2018 рр.*

(млрд. грн.)

Рік	Зведений бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Коефіцієнт бюджетної централізації	Коефіцієнт бюджетної децентралізації
2011	398,5	314,6	83,9	0,79	0,21
2012	445,5	346,1	99,4	0,78	0,22
2013	442,8	339,2	103,6	0,77	0,23
2014	456,1	357,1	99,0	0,78	0,22
2015	652,0	534,6	117,4	0,82	0,18
2016	782,8	616,3	166,5	0,79	0,21
2017	1016,8	793,2	223,6	0,78	0,22
2018	1184,2	928,1	256,1	0,78	0,22

* Складено на основі [8].

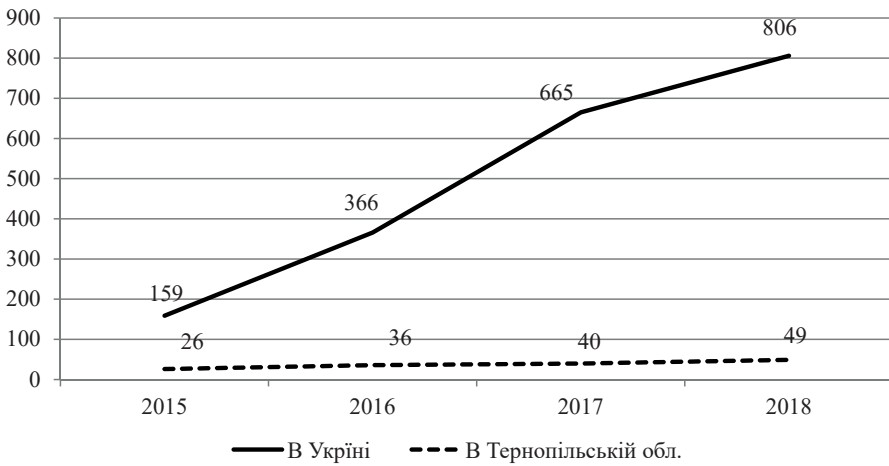

Рис. 1. Динаміка кількості ОТГ в Україні та Тернопільській області у 2015–2018 рр.*

*Побудовано на основі [9].

Станом на квітень 2019 р. в Україні зареєстровано 888 ОТГ, з яких 82 очікували рішення ЦВК про призначення перших виборів. У 2016 р., порівняно з 2015 р., кількість об'єднаних громад зросла на 207 або на 130%, у 2017 р. – на 299 або 81%. У 2018 р. спостерігалася значно нижча динаміка. Що стосується Тернопільської області (49 ОТГ), то за кількістю сформованих громад вона посідає п'яте місце після Дніпропетровської (62 ОТГ), Черкаської (54 ОТГ), Житомирської (53 ОТГ) та Волинської (50 ОТГ) областей.

Проте постає питання, чому, попри зростаючу кількість зареєстрованих ОТГ, їх чисельність, порівняно з іншими адміністративно-територіальними одиницями, досі є незначною. Так, у 2018 р. 3740 громад об'єдналися в ОТГ, що на 2926 більше ніж у 2015 р. Разом з тим, станом на грудень 2018 р. в Україні 6942 територіальні громади залишаються необ'єднаними, що становить 65,8% від загальної кількості рад 2015 р. [9].

З кожним роком збільшується державна фінансова підтримка на розвиток громад та розбудову інфраструктури, зокрема вона становила у 2017 р. – 16,1 млрд грн,

2018 р. – 19,37 млрд грн, а у 2019 р. – 20,75 млрд грн (рис. 2).

У 2018 р. було надано 1,1 млрд грн на підтримку секторальної регіональної політики, однак в цій сумі 0,6 млрд грн становить перехідний залишок з 2017 р. Така ситуація спостерігається щодо обсягу субвенції на розвиток медицини у сільській місцевості, де 4 млрд грн – перехідний залишок з 2017 р. Динаміка зростання спостерігається за всіма показниками, крім субвенції на соціально-економічний розвиток, обсяг якої скоротився з 6,2 млрд грн у 2017 р. до 4,7 млрд грн у 2019 р.

У результаті реформи бюджетам об'єднаних територіальних громад надані додаткові повноваження та відповідні фінансові ресурси, як містам обласного значення, в яких залишається: 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), 100% єдиного податку, 100% акцизного податку з роздрібною торгівлі (тютюн, алкоголь, нафтопродукти), 100% податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ, 100% платежів за надання адміністративних послуг, 25% екологічного податку,

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

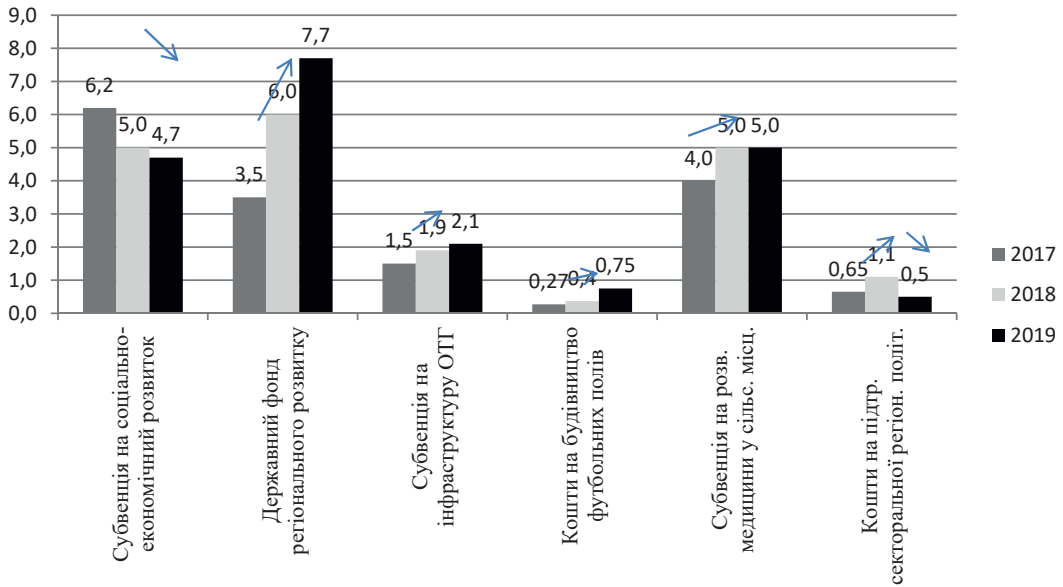

Рис. 2. Динаміка та структура державної фінансової підтримки на розвиток ОТГ в Україні у 2017–2019 рр. (млрд грн)*

* Побудовано на основі [9].

інші збори та платежі, міжбюджетні трансферти та надходження в рамках програм і допомог [10].

Із бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, також фінансуються видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме [11]: на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, спорту, соціального захисту та соціального забезпечення. Видатки бюджетів громад, що не об'єдналися, обмежуються лише фінансуванням видатків на здійснення самоврядних повноважень, оскільки вони позбавляються права здійснювати повноваження, які можуть бути передані державою на виконання ОМС. Крім того, бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні [12, с. 19].

Основними показниками визначення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад є показники дохідності на одну особу, показники дотаційності

бюджетів, показники частки видатків розвитку у власних ресурсах територіальних громад та показники обсягу субвенцій з державного бюджету. Однак найбільш репрезентативним показником фінансової спроможності є дотаційність бюджетів новостворених ОТГ. Він показує реальний обсяг наповнення бюджетів місцевих громад. Згідно з даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, лише 34 ОТГ (22%) мають недотаційний бюджет. Серед 125 дотаційних бюджетів 50 ОТГ (40%) мають відсоток дотаційності від 0,5 до 20%, ще 50 ОТГ (40%) мають відсоток дотаційності від 20 до 50% і 25 ОТГ (20%) – відсоток дотаційності понад 50%. Однак слід зазначити, що у бюджетах третини новостворених ОТГ не передбачені видатки на розвиток. Аналіз показників спроможності територіальних громад показав, що лише 20% із них є фінансово спроможними та мають відповідну територіальну структуру і лише 30 ОТГ від-

повідать вимогам Методики формування спроможних територіальних громад [13].

За підсумками 2018 р. до місцевих бюджетів 665 ОТГ надійшло 20,9 млрд грн що на 62,1% (+8,0 млрд грн) більше від надходжень, отриманих ОТГ 2017 рік. Із розрахунку на одного мешканця, громади отримали 3712,2 грн, що більше від аналогічного періоду минулого року на 1421,9 грн (у 1,6 раза).

Із 665 ОТГ у 281 громаді (42,4% від загальної кількості) показник власних доходів на одного мешканця перевищує середній показник.

В контексті висвітлення цього питання, доцільно звернути увагу на показники діяльності ОТГ Тернопільської області. Зокрема, за підсумками 2018 р. до загального фонду бюджетів по 49-ти ОТГ області надійшло 880 млн грн, що на 225 млн грн більше ніж у 2017 р. та на 524 млн грн зростає цей показник, порівняно з 2016 р. (у тому числі: у 36-ти ОТГ, утворених у 2015–2016 рр., цей показник зріс на 30,1% та становить 1853,6 грн, а у 4-х, утворених у 2017 р., – майже втричі і становить 1849,7 грн).

За підсумками 2018 р. середній показник надходжень власних доходів на одного мешканця ОТГ Тернопільської області збільшився на 674,6 грн (+33,4%) та склав 2696,5 грн (у тому числі: у 36-ти ОТГ, утворених у 2015–2016 рр., цей показник зріс на 22,6% та становить 2684,2 грн, а у 4-х, утворених у 2017 р., – майже у 2,9 раза і становить 2773,9 грн).

У Чортківському районі станом на вересень 2018 р. функціонували три ОТГ: Білобожницька (Білобожницька, Ридодубівська, Ромашівська сільські ради), Заводська (Заводська селищна, Угринська сільська ради), Колиндянська (Колиндянська, Великочорнокінецька, Давидківська, Малочорнокінецька, Тарнавська, Чорнокінецько-Волянська сільські ради). Розглянемо рейтинг названих ОТГ в розрізі основних фінансових показників.

Найбільший дохід на одного мешканця зафіксований у Заводській, а саме 3394,2 грн, видатки на одного мешканця становлять 728,3 грн (станом 2018 р.). За рейтингом вона посідає 5 місце в Тернопільській області (табл. 2).

Аналіз даних табл. 3 свідчить про зростання власних доходів Заводської ОТГ на одного мешканця у 2018 р. на 438,0 тис. грн, порівняно з аналогічним показником 2017 р. Також, поряд з цим, знижується питома вага видатків на 3%. Динаміка випередження фактичних надходжень до бюджету спостерігається також і в I кварталі 2019 р. Структуру власних доходів Заводської ОТГ у I кварталі 2019 р. зображено на рис. 3.

Також, поряд з цим, знижується питома вага видатків на 3%.

Основою власних доходів є ПДФО, який становив 7533,3 тис. грн. Поряд з власними доходами мають місце державні субвенції, структуру яких відображено на рис. 4.

У бюджеті 2019 р. доходи досліджуваної Заводської ОТГ становлять 7682700 грн (32%). Загалом планова структура доходів має такий вигляд: у 2019 р. 13500000 грн – власні доходи (57%); 406500 грн – кошти спецфонду (2%); 9673900 грн (41%) – трансферти.

Другою за обсягом доходів на одного мешканця є Білобожницька громада. Цей показник дорівнює 1228,7 грн (станом на 01.09.2018 р.). Проте, порівняно з Заводською, питома вага видатків у власних ресурсах більша на 41,1%. З огляду на це, Білобожницька ОТГ посідає 34 місце в рейтингу фінансової спроможності громад Тернопільської області. Аналіз власних ресурсів Білобожницької ОТГ подано у табл. 2.

Водночас аналіз даних табл. 3 демонструє зростання власних доходів Білобожницької ОТГ, порівняно з минулим періодом. Разом з цим, зменшуються також і видатки громади за період, що аналізується.

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

Таблиця 2

Показники фінансової спроможності ОТГ Чортківського району у 2017–2018 рр., тис. грн*

Рік	Власні доходи на одного мешканця, тис. грн	Рівень дотаційності бюджетів, %	Питома вага видатків у власних ресурсах, %	Динаміка надходжень місцевих податків і зборів, %
Заводська ОТГ				
2018	3394,2	–	21,4	116,4
2017	2 956,5	-5,3	24,4	
Відхилення, +,-	438,0	5,3	-3	
Білобожницька ОТГ				
2016	911,3	31,1	43,9	-
2017	1394,7	27,0	49,5	130,2
2018	1860,8	27,5	46,8	
Відхилення, +,-	466,1	0,5	-2,7	-
Коліндянська ОТГ				
2016	665,0	39,9	30,8	
2017	1033,2	36,2	50,9	123,1
2018	1137,3	40,4	58,5	
Відхилення, +,-	104,1	4,2	7,6	–

* Складено на основі [14].

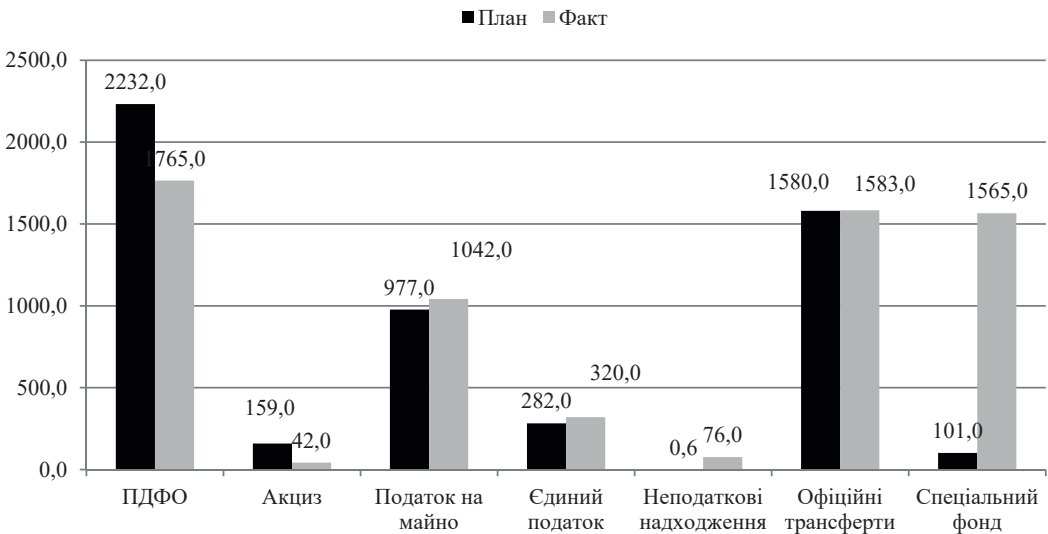

Рис. 3. Порівняння фактичних надходжень до бюджету із плановими Заводської ОТГ за I квартал 2019 р. [15]

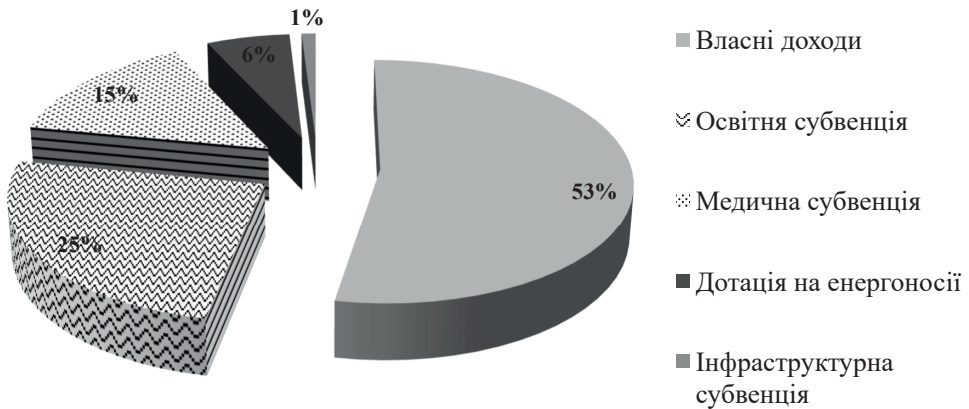

Рис. 4. Структура доходів бюджету Заводської ОТГ у 2018 р.*

* Побудовано на основі [15].

У контексті досліджуваних показників 30 місце в рейтингу фінансової спроможності посідає Колиндянська ОТГ: дохід на одного мешканця тут становить 1137,3 грн; видатки – 1128,5 грн. Аналіз динаміки власних доходів та обсягу державних субвенцій подано у табл. 2.

Найбільші власні доходи на одного мешканця Колиндянської ОТГ спостерігаються у 2018 р. Співвідношення даних за 2016–2018 рр. свідчить про зростання питомої ваги видатків у громаді. Порівняно з 2017 р., останній показник зріс на 7,6%. Очільникам Колиндянської ОТГ необхідно вжити заходів щодо оптимізації видатків громади.

Поряд зі зростанням видатків та зниженням доходів досліджуваних громад, вагомий вплив на фінансову спроможність ОТГ мають державні субвенції (табл. 3).

Дані табл. 3 свідчать про низький рівень державних субвенцій для досліджуваних громад у загальній сумі дотацій в об'єднаних громадах Тернопільської області. Структура субвенцій свідчить про рівномірний розподіл сум на освітню та медичну субвенції.

За класифікацією експертів групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ, Білобожницька, Заводська та Ко-

линдянська ОТГ належать до 4 групи малих громад з чисельністю населення менше 5 тис. жителів [9]. Отже, можна стверджувати, що найнижчі показники фінансової спроможності притаманні для більшості малих громад. Факт взаємозв'язку динаміки фінансової спроможності з чисельністю населення пояснюється тим, що у великих громадах вигідніше розвивати малий та середній бізнес, оскільки там є достатній трудовий ресурс та ринки збуту.

Великі громади мають більший потенціал та більше можливостей для забезпечення належного утримання об'єктів інфраструктури, функціонування закладів та установ комунальної власності, а органи місцевого самоврядування можуть забезпечити надання якісних публічних і комунальних послуг.

Доцільно виокремити певні критерії, які сприяють зростанню фінансової спроможності громади:

- населення громади не менше, ніж 5–7 тис. осіб;
- питома вага базової дотації – не більше 30% від суми власних доходів;
- не більше 20% від обсягу власних фінансових ресурсів громади – витрати на утримання управлінського апарату.

Структура державних субвенцій ОТГ Чортківського району
Тернопільської області у 2018 р.*

Назва ОТГ	Базова дотація	Освітня субвенція	Медична субвенція
Білобожницька	2 781,5	6 298,9	2 314,9
% до загальної суми дотації в об'єднаних громадах Тернопільської області	1,9	1,3	1,3
Заводська	–	5 454,4	2 681,1
% до загальної суми дотації в об'єднаних громадах Тернопільської області	–	1,1	1,6
Колиндянська	3 648,1	7 642,8	2 775,0
% до загальної суми дотації в об'єднаних громадах Тернопільської області	2,5	1,6	1,6
Разом по бюджетах об'єднаних громад Тернопільської області	145 353,4	477 659,6	170 445,9

* Складено на основі [9].

Формування спроможних громад є найбільш визначальним критерієм, який забезпечить розвиток децентралізації в Україні. З огляду на цей факт, прийняття ефективних управлінських рішень має основний і вагомий вплив на розвиток ОТГ. Рівень економічного розвитку громад та їх фінансова самостійність залежать від ресурсних можливостей із впровадження ефективного управління, використання інноваційних процесів та засобів з одночасним вирішенням існуючих проблем.

Основою для розкриття сильних і слабких сторін Чортківської ОТГ Тернопільської області є SWOT-аналіз, який дає можливості для виявлення можливостей і загроз розвитку (табл. 4).

Висновки. Здійснений аналіз дає змогу констатувати загалом позитивну динаміку децентралізації та фінансової діяльності ОТГ в Україні. Новостворені громади працюють з метою досягнення максимального рівня своєї фінансової самостійності і вже в перший рік діяльності в новому статусі змогли спрямувати третину коштів на реалізацію інфраструктурних об'єктів та інвестиційних проектів (тобто на розвиток своїх

територій). Такі результати стали можливими завдяки розширенню повноважень і підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо залучення резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів. Проте в процесі створення об'єднаної територіальної громади необхідно враховувати чіткі критерії (чисельність населення, максимально допустимі обсяги видатків) для ефективного їх функціонування в перспективі. Також доведено важливість державних субвенцій на окремі напрямки, які її потребують.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що фінансова децентралізація є необхідною умовою становлення ефективної системи місцевих фінансів, вона мотивує регіони до досягнення фінансової автономії, пошуку додаткових власних ресурсів, активізації внутрішнього потенціалу розвитку регіонів.

Аналіз показників фінансової спроможності ОТГ дав змогу виявити прогалини, які притаманні більшості об'єднаних територіальних громад. Усім громадам необхідно

SWOT-аналіз Чортківської ОТГ Тернопільської області*

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Близьке розташування населених пунктів до районного центру, м. Чортків	1. Відсутність стратегічного плану розвитку громади
2. Добре розвинуте транспортне сполучення до районного та обласного центрів	2. Пасивність частини сільської громади до роботи з розвитку села
3. Можливості розвитку малого та середнього бізнесу.	3. Відтік робочої сили в міста та за кордон
4. Сприятливі природно-кліматичні умови	4. Відсутність обладнаних відпочинкових зон та спортивних майданчиків
5. Можливість розбудови соціальної інфраструктури сіл	5. Недостатня кількість місць в ДНЗ
6. Можливості реалізації інвестиційних проектів	6. Низький рівень сфери послуг
7. Бажання позитивних змін та патріотизм територіальної громади	7. Перевищення смертності над народжуваністю
8. Наявність професійних кадрів	8. Значний спад сільськогосподарського виробництва, застарілість і високий рівень зносу обладнання
Можливості	Загрози
1. Участь у Європейських проектах розвитку та співробітництва	1. Погіршення демографічної ситуації
2. Покращення інфраструктури сіл	2. Безробіття
3. Економічний розвиток та залучення інвестицій	3. Недостатність бюджетного фінансування
4. Створення нових робочих місць	4. Неприятливий інвестиційний клімат
5. Розвиток підприємницької діяльності, малого та середнього бізнесу	5. Втрата сільськогосподарського виробництва
6. Розвиток сфери комунальних послуг	6. Недосконалість та нестабільність податкового законодавства
7. Відновлення історичних пам'яток	
8. Розвиток соціальної політики	

*Складено авторами.

вдосконалити планові та стратегічні документи, місцеві програми, хоча варто зауважити, що більшість вже мають розроблені стратегічні документи. Проте часто присутня слабка кореляція між цілями, які закладаються в них, та напрямками видатків місцевого бюджету.

Стратегічними орієнтирами розвитку ОТГ мають стати: підвищення ефективності адміністративного управління; підвищення прозорості влади та посилення участі населення в управлінні громадою; удосконалення фінансового управління та підвищення фінансової спроможності; адміністрування податкових і неподаткових

надходжень; оптимізація видатків бюджетів; врегулювання закупівельної діяльності; поглиблення роботи з управління активами громади, зокрема щодо проведення інвентаризації земельних ресурсів та комунального майна, оновлення нормативно-грошової оцінки тощо.

За результатами дослідження було встановлено низку головних проблем, що виникають перед новосформованими ОТГ, і запропоновано шляхи їх вирішення. Їх подальша деталізація сформує основні напрями і перспективи майбутніх досліджень. Доречним є проведення SWOT-аналізу, що дасть змогу виокремити слабкі сторони та

можливість окреслити позитивні перспективи діяльності громади, на основі чого побудувати стратегію ефективного її розвитку.

Таким чином, потреба формування самодостатніх територіальних громад, які характеризуватимуться фіскальною спроможністю бюджетів, достатніми повноваженнями органів місцевого самоврядування, високим рівнем фінансової незалежності, а також мотивованих на саморозвиток та процвітання, є головним у реформуванні адміністративно-територіальної та бюджетної систем в Україні.

Вирішення наведених проблемних питань щодо управління місцевими фінансами формує низку нових чинників впливу на фінансове забезпечення розвитку територіальних громад, усуває неузгодженість і недостатню впорядкованість алгоритму реалізації реформаторських заходів у контексті подальшого розвитку місцевого самоврядування з урахуванням децентралізації влади в Україні.

Список використаних джерел

1. Бодров В. Г. Бюджетна та фінансова децентралізація як інструмент зміцнення матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування : навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2015. 101 с.
2. Деркач М. І. Децентралізація фіскальних функцій держави у контексті забезпечення сталого розвитку України : монографія. Донецьк : Стиль, 2011. 419 с.
3. Глуха Г. Я., Бондаренко О. О. Основні підходи щодо розрахунку рівня фіскальної децентралізації. Вісник Академії податкової служби України. Серія : Економіка. 2011. № 2. С. 139–144.
4. Сало Т. В. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 35. С. 324–330.
5. Волковський Є., Котіна Г, Степура М. Оптимізація структури бюджетного потенці-

алу м. Києва в умовах політики децентралізації. Схід. 2015. № 1. С. 5–11.

6. Kaiser K. Decentralization reforms. Analyzing the distributional impact of reforms. 2006. URL : http://siteresources.worldbank.org/INTPSIA/Resources/490023-1120845825946/3622-06_Ch06.pdf.

7. Стратегія сталого розвитку “Україна-2020” : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

8. Звіти про виконання Державного бюджету України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.

9. Децентралізація в Україні. URL : <https://decentralization.gov.ua/gromadas>.

10. Фінансова децентралізація в Україні. Перший етап успіхів. URL : [http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decent_\(21.03.17\).pdf](http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decent_(21.03.17).pdf).

11. Василенко Д. Бюджетна децентралізація як спосіб реалізації бюджетної політики. URL : <https://naub.oa.edu.ua/2015>.

12. Возняк Г. Особливості міжбюджетних відносин в контексті досягнення фінансової спроможності територіальної громади. Світ фінансів. 2017. № 2 (51). С. 17–28.

13. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

14. Експертний аналіз бюджетів 665 ОТГ за 2018 р. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/10649?page=2>.

15. Офіційний сайт Заводської ОТГ. URL : <https://zavodska-gromada.gov.ua/news/1558943398/>.

References

1. Bodrov, V. H. (2015). *Biudzhetna ta finansova detsentralizatsiia yak instrument zmitsnennia materialno-finansovoyi osnovy mistsevoho samovriadvannia* [Budget and financial decentralization as a tool for strengthening the material and financial basis of local self-government]. Kyiv : NADU [in Ukrainian].

2. Derkach, M. I. (2011). *Detsentralizatsiia fiskalnykh funktsii derzhavy u konteksti zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy [The decentralization of fiscal functions of the state in the context of sustainable development of Ukraine]*. Donetsk: Styl [in Ukrainian].
3. Hluha, H. Ya., Bondarenko, O. O. (2011). *Osnovnii pidhody shchodo rozrahunku rivnia fiskalnoi detsentralizatsii [The main approaches to the calculation of fiscal decentralization]*. Visnyk Akademii podatkovoï sluzhby Ukrainy. Seria: Ekonomica – Journal of the Academy of Tax Service of Ukraine. Series: Economics, 2, 139–144 [in Ukrainian].
4. Salo, T. V. (2013). *Detsentralizatsiia finansovoiï systemy: stan ta otsinka rivnia v Ukraini [Decentralization of financial system: status and assessment in Ukraine]*. Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia – The Efficiency of Public Administration, 35, 324–330 [in Ukrainian].
5. Volkovskiy, Ye., Kotina, H., Stepura, M. (2015). *Optymizatsiia struktury biudzhethnoho potentsialu m. Kyieva v umovakh polityky detsentralizatsii [Optimisation of the capacity of the Kyiv budget in terms of decentralization]*. Sxid – East, 1, 5–11 [in Ukrainian].
6. Kaiser K. (2006). *Decentralization reforms. Analyzing the distributional impact of Reforms*. Available at: http://siteresources.worldbank.org/INTP-SIA/Resources/490023-1120845825946/3622-06_Ch06.pdf.
7. *Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina-2020»: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 12.01.2015 № 5 [Sustainable development strategy Ukraine–2020 Decree of the President of Ukraine]*. (2015, January, 12). Available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
8. *Zvity pro vykoannia Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Reports on implementation of the State Budget of Ukraine]*. Available at: <https://index.min-fin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
9. *Detsentralizatsiia v Ukraini [The decentralization in Ukraine]*. Available at: <https://decentralization.gov.ua/gromadas>.
10. *Finansova detsentralizatsiia v Ukraini. Pershyi etap uspiviv [Financial decentralization in Ukraine. The first stage of success]*. Available at: [http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decentr_\(21.03.17\).pdf](http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decentr_(21.03.17).pdf).
11. *Vasylenko, D. (2015). Biudzhethna detsentralizatsiia yak sposib realizatsii biudzhethnoi polityky [Budget decentralization as a way to implement fiscal policy]*. Available at: <https://naub.oa.edu.ua/2015>.
12. *Vozniak, H. (2017). Osoblyvosti mizhbiudzhethnykh vidnosyn v konteksti dosiahnennia finansovoi sprovmozhnosti teruturalnoi hromady [Features of inter-budgetary relations in the context of achieving the financial capacity of territorial community]*. Svit finansiv – World of Finance, 2 (51), 17–28 [in Ukrainian].
13. *Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia sprovmozhnuh terytorialnykh hromad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08 kvit. 2015 roku № 214 [On approval of the Methodology for the formation of capable territorial communities. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]*. (2015, April, 8). Available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
14. *Ekspertnyi analiz biudzhethiv 665 OTH za 2018 r. [Expert analysis of budgets 665 UTC for 2018]*. Available at: <https://decentralization.gov.ua/news/10649?page=2>.
15. *Ofitsiyni sait Zavodskoi OTH [Official site of Zavodska UTC]*. Available at: <https://zavodska-gromada.gov.ua/news/1558943398/>.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2019.